קעו א מיי' פ"ג מהל' מזקי ממון הלכה ז סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן שלא סעיף ו:
קעז ב מיי' שם פ"ח הלכה ז סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שפט סעיף ט:

רבינו חננאל

אמר מר רבי אלעזר אומר אף הנחש, ומקשי' קיימ' לן דלא קתני אף אלא דהוא מודה על קמייתא. והתנן ר' אלעז' אומ' בזמן שהן תרבות אין מועדין, הא אם אינן תרבות מועדין הז. ופרק' תני הנחש, כדתנן והנחש מועד לעולם. אמ' שמואל ארי ברשות הרבים דרס ואכל פטור, טרף ואכל חייב. פי' אם הכה זה הארי הבהמה בידיו ומתה באירוס שלו, אכלה פטור שכן דרכו בעת שרועה לאכל, וקיימ' לן שן ברשות הרבים פטור. אבל אם טרף בפיו ובשיניו והמית הבהמה חייב, ואע"פ שאחרי כן אוכל וישוב, ששינה ודינו כדין הקרן ברשות הרבים, דבהדיא תנינן דרך הארי לדרוס ודרך הזאב לטרוף, דתניא רועה שהניח עדרו ובא זאב וטרף ארי ודרס כו'. ואקשי' על שמואל והכתי' אריה טורף בדי גורותיו. ופירק בשביל גורותיו, כלומ' אין רצונו לוכל אלא להמית ולהאכיל לבניו, וכן שאר הפסוק. והתניא וכן חייה שנכנסה לחצר הניזק וטרפה ואכלה משלם נזק שלם. ופירק ר' נחמן בר יצחק טרפה הניחה ונמלכה, ודרסה ואכלה א) משלם נזק שלם. רבינא אמ' כי אמ' שמואל בארי תרבות. ונדחת, ואמ' אלא מתניתא בארי תרבות ואליבא דר' אלעזר דאמ' לאו אורחיה הוא ומשונה הוא. ואקשי' והא קיימ' לן משונה בחצי הניזק לרבות חצי נזק. ופריק, דאייעד. ותוב אקשי' עליה אי הכי הא דקתני לה גבי תולדה דשן ותנינן בכיצד השן מועדת ת"ר כיצד השן מועדת לאכל את הראוי לה כו', גבי תולדה דקרן בעי למיתניה, קשיא. פיס' מה בין תם למועד שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם ומן העלייה. מאי עלייה אמ' רבי אלעזר מעולה שבנכסיו. במעלה קברי בית דוד, אמר ר' אלעזר אצל המעולין שבמשפחה, ומאי נינהו דוד ושלמה. וכבוד עשו לו במותו, אמר רב זה חזקיה מלך יהודה שהושיבו ישיבה על קברו. ואינו. דבר גדול, להושיב ישיבה בקבר אדם גדול ותפילין בראשיהן.

א) משמע דבר אחד עשתה. וכגרסת כת"י מ' וה' ,ערפה להמיח ודרסה ואכלה'. וכגת"י פ' ור' כדלפנינו ,שטרפה להמיח לו דרסה ואכלה'.

---

1) **רבי אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדים.** תימה דבריש פ"ק דסנהדרין (דף ג. וש"ס) תנן האריה והזאב והדוב כו' ר"מ אומר כל הקודם להורגו זכה ומפרש ר' יוחנן בגמ' (שם טו:) אע"פ שלא המיתו דאין להם תרבות ואין להם בעליס ואור"י דהכא גרסינן ר' אלעזר שהוא אחר ר' מאיר והתם גרסינן ר' אליעזר שהוא קודם ר' עקיבא דקתני בתמיה ר' עקיבא אומר מיהו אכתי קשה דהתנן והנחש מועד לעולם אליבא דכ"ע והתם מפרש ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא קסבר יש להם תרבות ויש להם בעליס אפי' אנחש ואומר ר"מ דהתם בקשורים בשלשלאות כגון חרי בגוהרקי שלו דבעניין זה יש להם תרבות [ואין להם להרגם אע"כ המיתו ותרבות דהכא היינו שגילדם בביתו] ועוד יש לחלק דוקא לענין זה יש להם תרבות שאין להם להרגם כל הקודם אע"כ המיתו אבל לענין אם הזיקו לשלם נזק שלם או לא בהא לא חיילי מידי אם חשיב תרבות שלהם תרבות:

2) **והוא דלא ברע במודים.** לפי שמנה לברוע וכי זקיף זקיף כחויא כדאשכחן ברב ששת במסכת ברכות (דף יב: וש"ס) מדה כנגד מדה ועשה נחש זהו עונשו שגנאי הוא לו במה שנעשה נחש: גליון. ויש מפרשים משום דאמרינן במדרש [3] שיש עצם בשדרו של אדם שממנו נולד לעתיד לבא ואותו עצם חזק וקשה כל כך שאין האש יכול לשורפו והשתא כשאותו עצם נעשה נחש אינו חי לעתיד לבא ואין סברא לומר שיהא עונש גדול כל כך בשביל עון זה דהא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא:

3) **דרס ואכל.** פירוש שאוכל מחייס כדאמרינן בפרק אלו עובדין (פסחים דף מט: וש"ס) [4] מה אדי דורס ואוכל ואינו ממתין עד שימות אף עם האדם כו':

4) **והתניא וכן חייה.** תימה ולוקמה בזאב דאורחיה לטרוף וי"ל דחיה סתם קתני בין בארי בין בזאב ולא הוה מצי לאנויי דכרבי טרפון אתיא דאמר (לעיל יד.) משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם מדקתני לה גבי תולדה דשן כדמסיק:

5) **כי תניא מתניתא בארי תרבות ואליבא דר' אלעזר.** לא נקט ר' אלעזר לאפוקי רבנן אלא לרבותא נקטיה וס"ק דלא תימא משום דאורחיה לטרוף משלמת נ"ש דאפילו בארי תרבות אליבא דר' אלעזר דודאי לאו אורחיה הוא איכא לאוקמי דהיינו בדאייעד כדמפרש ואזיל ומאותו הטעם שיתחייב גר' אלעזר יתחייב לרבנן ועוד י"ל דדוקא מוקי לה כרבי אלעזר משום דחיה סתם קתני בין בארי בין בזאב ורבי אלעזר כיון דהוו בני תרבות לאו אורחייהו לטרוף ומיירי תרוייהו בדאייעד אבל לרבנן דלאו בני תרבות היינו ואורחיה דזאב לטרוף כי לא חייעד נמי משלם נ"ש וזהו דוחק להעמיד הברייתא לגדלים זאב בלא חייעד וארי בחייעד וא"ת ולמאי דס"ד השתא דהוי תולדה דקרן אמאי נקט בברייתא שנכנסו בחצר הניזק וי"ל משום זאב נקט דכיון דחייעד חוזר לקדמותו והוי שן דפטור ברה"ר: **שחשדוהו** בזונה. דירמיה כהן הוה וזונה אסורה לכהן: **אפילו** בשעה שעושין צדקה. ול"ג ישראל דאחנשי (ה) עצמות קאי: **לפניך** זו צדקה. שנאמר והלך לפניך לדקך (ישעיה נח): **שהושיבו** ישיבה על קברו. לפי שהרבה תורה בישראל כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף לד: ע"ש) שבדקו מדן עד באר שבע ולא מצאו איש ואשה מיעוט ומיעוטא שלא היו בקיאים בטומאה וטהרה ולא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות דליכא לועג לרש:

רבי אלעזר אומר אף הנחש והא אנן תנן ר' אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדים והנחש מועד לעולם תני נחש אמר שמואל ארי ברה"ר דרס ואכל פטור טרף ואכל חייב דרס ואכל פטור כיון דאורחיה למידרס הוה ליה כמו שאכלה פירות וירקות דהוה ליה שן ברשות הרבים ופטור טרף לאו אורחיה הוא למימרא דטריפה לאו אורחיה הוא והכתיב [1]אריה טורף בדי גורותיו בשביל גורותיו ומחנק ללבאותיו בשביל לבאותיו וימלא טרף חוריו בשביל חוריו ומעונותיו טריפה בשביל מעונותיו והתניא [ו]א[8]וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק טרפה בהמה ואכלה בשר משלם נזק שלם הכא במאי עסקינן שטרפה להניח האכלה קתני בשנמלכה ואכלה מנא ידעינן ועוד דשמואל נמי דלמא הכי הוא אמר רב נחמן בר יצחק לצדדין קתני שטרפה להניח או דרסה ואכלה משלמת נזק שלם רבינא אמר כי קאמר שמואל בארי תרבות ואליבא דרבי אלעזר דאמר לאו אורחיה אי הכי אפי' דרסה נמי ליחייב אלא דרבינא לאו אשמואל אתמר אלא אמתניתא כי תני מתניתא בארי תרבות ואליבא דר' אלעזר דאמר לאו אורחיה א"ה ח"נ בעי לשלומי דאייעד א"ה מאי האי דקתני לה גבי תולדה דשן גבי תולדה דקרן בעי למיתנייה קשיא: **מתני'** [2]מה בין תם למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה: **גמ'** [3]מאי עלייה אמר רבי אלעזר במעולה שבנכסיו וכן הוא אומר [2]וישכב חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד ואמר ר' אלעזר במעלה אצל מעולים שבמשפחה ומאן נינהו דוד ושלמה [3]ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: [4]כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5]כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7]שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6]ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [ט]דרש רבא מאי דכתיב [6]יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2]וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה וחד

אף הנחש. מדקתני אף מכלל דלר' אלעזר הוו אינך מועדין: **והא אנן תנן ר' אלעזר אומר.** נחש הוא מועד אבל הני לא: **דרס.** שלא הרגה אלא מחייס אכלה פטור דאורחיה הוא ושן ברה"ר פטור: **טרף.** שהרגה ואכלה: **חייב.** דלאו אורחיה היא ותולדה דקרן הוא ומשלם חצי נזק ברה"ר: **בני גורותיו.** די מאכל גורותיו ילדיו. אלמא טורף הוא: ומשני **בשביל גורותיו.** אורחיה להרוג ולהניח ולהניע אבל לא לטרוף ולאכול הוא עצמו כי האי לאו אורחיה: וקפריך **והכתיב ומחנק ללבאותיו.** אלמא אורחיה להרוג. ומשני בשביל לבאותיו: **והכתיב וימלא טרף חוריו** ומשני **בשביל חוריו.** אורחיה להרוג ולהניח לחוריו ולהניע אבל לאכול מיד לאחר הריגה כי הא דשמואל לאו אורחיה הוא: **טריפה בהמה.** והרגתה ואכלה הבשר: **משלם נזק שלם.** מדמשלמת בחצר הניזק נזק שלם מכלל דאורחיה הוא ותולדה דשן היא ובה"ר ליפטר: **להניח.** להניע אורחיה להרוג: **ועוד דשמואל נמי.** דאמר טרף ואכל חייב אמאי חייב דלמא הכי הוא דטרף על מנת להניע ונמלך ואכל וליפטר: ה"ג **אמר רב נחמן לצדדין קתני טרפה והניחה או דרסה ואכלה משלמת נזק שלם.** כלומר הא דקתני בריית' טרפה בהמה ואכלה בשר תרי מילי הינהו טרפה בהמה והניחה או אכלה בשר על ידי דריסה משלם נזק שלם: **רבינא אמר.** לעולם אורחיה הוא לטרוף ולאכול ושמואל דמחייב ליה ברה"ר בארי תרבות ואליבא דר' אלעזר: **אי הכי אפי' דרס נמי ליחייב אלא.** ודאי דרבינא לא אשמואל אתמר אלא אמתניתא כי תני מתניתא בארי תרבות ואליבא דר' אלעזר דאמר לאו אורחיה א"ה מאי האי דקתני לה גבי תולדה דשן גבי תולדה דקרן בעי למיתנייה קשיא: **מתני' מן העלייה.** ואפי' אין הנוגח שוה שיעור המזק דבמועד כתיב [שמות כא] ישלם שור תחת השור ולא כתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע: **גמ' ויקברוהו במעלה וגו'.** בחזקיה כתיב בספר דברי הימים: **וישכיבוהו במשכב.** בחסא מלך יהודה: **וזני זני.** מיני מיני בשמים הרבה כדמתרגמינן למינהו לזנוהי (בראשית ו): **כי כרו שוחה ללכדני.** בירמיה הנביא כתיב: **עלתה עלי למות.** דאשת איש ביה חיוב מיתה אבל בזונה פנויה ליכא מיתה: **וכבוד עשו לו במותו.** בחזקיה כתיב: **ישיבה.** תלמידים לעסוק שם בתורה: **שלשה.** ימים הושיבו שם ישיבה: וחד

ה) נקמן יט:, ב) לעיל טו., ג) נדרים נו. מנחות קח:], ד) [בילקוט איתא מאי זוהן], ה) ב"ב ט: [ושם איתא רבה], ו) שייך לעיל במשנה, ז) מהרש"ש, ח) שייך לע"ל, ט) [ברא"ש פרשה כ"מ], י) [לפנינו שם איתא הכי אלא ר"מ מפרש כך דאינו ממתין עד שימות כמ"ש תוספות שם וע"ע תוספות חולין שם. ד"ה הלוקח],

תורה אור השלם

1. אַרְיֵה טֹרֵף בְּדֵי גֹרוֹתָיו וּמַחֲנִיק לְלִבְאֹתָיו וַיְמַלֵּא טָרֶף חֹרָיו וּמְעֹנֹתָיו טְרֵפָה: נחום ב יג
2. וַיִּשְׁכַּב עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְּנֵי דָוִיד וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ כָּל יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם וַיִּמְלֹךְ מְנַשֶּׁה בְּנוֹ תַּחְתָּיו: דברי הימים ב לב לג
3. וַיִּקְבְּרוּהוּ בְקִבְרֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה לוֹ בְּעִיר דָּוִיד וַיַּשְׁכִּיבוּהוּ בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מָלֵא בְשָׂמִים וּזְנִים מְרֻקָּחִים בְּמִרְקַחַת מַעֲשֵׂה וַיַּשְׂרְפוּ לוֹ שְׂרֵפָה גְּדוֹלָה עַד לְמְאֹד: דברי הימים ב טז יד
4. תִּשְׁמַע זְעָקָה מִבָּתֵּיהֶם כִּי תָּבִיא עֲלֵיהֶם גְּדוּד פִּתְאֹם כִּי כָרוּ שׁוּחָה לִלְכָדֵנִי וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי: ירמיהו יח כב
5. כִּי שׁוּחָה עֲמֻקָּה זוֹנָה וּבְאֵר צָרָה נָכְרִיָּה: משלי כג כז
6. וְאַתָּה יְיָ יָדַעְתָּ אֶת כָּל עֲצָתָם עָלַי לָמָוֶת אַל תְּכַפֵּר עַל עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל תִּמְחֵי וִיהִיוּ מֻכְשָׁלִים לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם: ירמיהו יח כג

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה אפילו וכו' עצמות קא. נ"ב וכן פי' רש"י בב"ב דף ט ע"ב:

מוסף רש"י

שהתם משלם חצי נזק מגופו. אינו גוכה אלא מגוף השור ואם אין בו כדי מלי מזקו יפסיד המותר (כתובות מא. ולעיל טו.) כדכתיב ואלו את כספו (לעיל טו.). מן העליה. אם אינו שוה כנגד כל המזק נוטל נכסים מבניתו (שם) מן המיטב שבנכסי מזיק, דגבי תם כתיב ואלו את כספו, מגופו, ובמועד כתיב שלם ישלם שור (כתובות מא.). יהיו מוכשלים לפניך. את אנשי ענתות היה מקנא, שהיו מבקשין נפשו (ב"ב ט:).